

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
«ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ»**

МАТВІЄНКО АЛІНА ПЕТРІВНА

УДК 332.54:631.15:361.6.02

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ
Й ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО
ПРИЗНАЧЕННЯ**

08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис
Робота виконана в Національному науковому центрі «Інститут аграрної економіки» Національної академії аграрних наук України

Науковий керівник: доктор економічних наук, доцент
Нечипоренко Олександр Миколайович,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», заступник директора з наукової роботи

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
заслужений економіст України
Могильний Олексій Миколайович,
Науково-дослідний інститут продуктивності АПК
Міністерства розвитку економіки, торгівлі та
сільського господарства України,
головний науковий співробітник відділу соціально-
трудових відносин, розвитку та аналітики
статистичної звітності сільських територій

кандидат економічних наук
Кірейцева Олена Василівна,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
доцент кафедри глобальної економіки

Захист відбудеться «11» травня 2021 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.350.01 у Національному науковому центрі «Інститут аграрної економіки» за адресою: 03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10, 3-й поверх, конференц-зал, к. 317.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» за адресою: 03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10, 2-й поверх, к. 212.

Автореферат розісланий «09» квітня 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Г. Шпикуляк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Наростаюче загострення екологічної ситуації в Україні, як і в переважній більшості країн світу, зумовлено неконтрольованим, безгосподарним способом використання природних ресурсів, що призвело до суттєвих негативних наслідків, пов'язаних із деградацією та забрудненням земельних і водних ресурсів, необґрунтованим вирубуванням лісів, нераціональним використанням сировинних запасів тощо. Така ситуація негативно позначилась на аграрній сфері, де економічні результати значно залежать від кількості та якості залучених у господарське використання земельних ресурсів. Останніми роками через інтенсивні методи ведення землеробства значно погіршився екологічний стан ґрунтів: знизився вміст гумусу, особливо у чорноземах, підвищилася концентрація шкідливих хімічних речовин, засоленість і кислотність, порушилися водний та повітряний режими, зазнала змін структура ґрунту.

У теперішніх умовах формування нового типу власника і користувача сільськогосподарських угідь загострюється проблема охорони та раціонального використання земельних ресурсів. При цьому одними з головних причин погіршення екологічного стану ґрунтів є недостатньо дієві інструменти економічного регулювання господарської діяльності, механізму забезпечення охорони земель та фінансування землеохоронних заходів. Водночас ефективне функціонування і стабільний розвиток аграрного сектору економіки України можливі лише за умов раціонального, екологічнобезпечного використання та всебічної охорони сільськогосподарських земель, підвищення рівня родючості ґрунтів.

Раціональне використання й охорона природних ресурсів є актуальною соціально-економічною та природничо-науковою проблемою. Сталий розвиток країни має супроводжуватись компромісом між вирішенням соціально-економічних і продовольчих проблем, з одного боку, та збереженням навколишнього природного середовища, включаючи ґрунти, – з іншого. Тому в контексті сталого розвитку агросфери найбільш важливим є комплексне дослідження раціонального й ефективного використання земель, під якими розуміємо здатність протистояти негативній антропогенній дії деградаційних процесів, можливість упереджувати або послабляти їх вплив на ґрунт.

Проблематика регулювання земельних відносин є предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. Значний внесок у вдосконалення механізмів державного управління загалом і раціонального використання земель зокрема зробили такі вчені: В. Г. Андрійчук, Д. І. Бабміндра, І. К. Бистряков, П. І. Гайдуцький, В. В. Горлачук, А. С. Даниленко, Д. С. Добряк, Й. М. Дорош, В. М. Заяць, В. М. Єрмоленко, І. Г. Кириленко, О. В. Кірейцева, О. А. Корчинська, І. В. Кошкалда, П. Ф. Кулинич, Ю. Я. Лузан, Ю. О. Лупенко, А. Г. Мартин, В. Я. Месель-Веселяк, О. М. Могильний, О. М. Нечипоренко, Л. Я. Новаковський, Б. Й. Пасхавер, М. І. Пугачов, П. Т. Саблук, А. Я. Сохнич, В. М. Трегобчук, А. М. Третяк, М. М. Федоров, М. А. Хвесик, О. В. Ходаківська, О. І. Шапоренко, О. М. Шпичак та ін.

Водночас, незважаючи на значну кількість досліджень, ефективного механізму державного регулювання охорони й використання земельних ресурсів у

сільському господарстві донині не сформовано. Відсутня однозначність у трактуванні поняття державного регулювання охорони й використання земель сільськогосподарського призначення, чітко не окреслено підходи щодо визначення наукових засад і напрямів цього регулювання, що зумовило актуальність дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до планів фундаментальних і прикладних науково-дослідних робіт Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» за темами: «Розробити теоретичні і методологічні засади ринкової трансформації земельних відносин та ефективного використання земель сільськогосподарського призначення» (2011–2015 рр.) (номер державної реєстрації 0111U001304), у межах якої автором обґрунтовано економічний механізм забезпечення охорони земель сільськогосподарського призначення; «Розробити теоретико-методологічні засади розвитку земельних відносин в умовах формування ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення та їх ефективного використання» (2016–2020 рр.) (номер державної реєстрації 0116U00016), у межах якої автором висвітлено методичні підходи щодо удосконалення визначення розмірів відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у розробленні теоретико-методичних засад удосконалення державного регулювання охорони й використання земель сільськогосподарського призначення. Визначена мета обумовила доцільність постановки і вирішення таких наукових завдань:

- обґрунтувати теоретичні засади державного регулювання охорони та використання земель;
- розкрити сутність економічних інструментів регулювання охорони сільськогосподарських угідь в аграрному виробництві;
- опрацювати світовий досвід охорони земель сільськогосподарського призначення;
- оцінити сучасний стан використання та охорони земель у сільському господарстві;
- охарактеризувати організаційно-правові основи охорони земель сільськогосподарського призначення;
- розкрити проблеми фінансового забезпечення охорони земель;
- охарактеризувати ефективність використання земель, збереження й відтворення родючості ґрунтів;
- визначити вплив деградаційних процесів на нормативну грошову оцінку орних земель;
- розробити концептуальні засади запровадження ефективного державного контролю за використанням та охороною сільськогосподарських угідь;
- обґрунтувати шляхи оптимізації фінансового забезпечення раціонального використання та охорони земель;
- визначити перспективні напрями підвищення родючості ґрунтів та екологічнобезпечного землекористування.

Об'єктом дослідження є процес державного регулювання охорони й використання земель сільськогосподарського призначення в Україні.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних засад і прикладних основ державного регулювання охорони й використання земель сільськогосподарського призначення.

Методи дослідження. Теоретичною та методичною основою дисертаційного дослідження є базові положення економічної теорії, фундаментальні закономірності розвитку економічних систем, публікації вітчизняних і зарубіжних дослідників з питань розвитку земельних відносин та державного регулювання національної економіки.

Дослідження ґрунтується на використанні загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема: за допомогою *діалектичного методу наукового пізнання* розкрито стан вивчення досліджуваної проблеми, її актуальність, визначено теоретичне підґрунтя державного регулювання охорони й використання земель; *системного підходу* – окреслено структуру наукового дослідження та визначено взаємозв'язок його елементів; *абстрактно-логічного* – сформульовано гіпотези та сформовано висновки; *історико-логічного* – досліджено генезис становлення та розвитку поняття державного регулювання охорони й використання сільськогосподарських угідь в Україні; *статистико-аналітичного* – здійснено оцінку сучасного стану землекористування, визначено тенденції та перспективи підвищення ефективності використання угідь; *структурно-функціонального аналізу* – розроблено напрями удосконалення державного регулювання охорони й використання земель сільськогосподарського призначення; *графічно-ілюстративного* – наочно відображено окремі результати дослідження.

Інформаційною основою дослідження слугували нормативно-правові акти України, матеріали Державної служби статистики України, дані Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державної служби України з питань геодезії, картографії і кадастру, Державної фіскальної служби України, звіти й аналітична інформація Міністерства екології та природних ресурсів України, Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, Міністерства юстиції України, бази даних Євростату і Фаостату, аналітичні доповіді науково-дослідних установ, матеріали наукових конференцій, інформаційні ресурси всесвітньої мережі Інтернет, особисті дослідження автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні теоретико-методичних засад і розробленні практичних пропозицій щодо державного регулювання охорони й використання земель сільськогосподарського призначення в Україні. У межах дисертаційного дослідження здобувачем отримано наукові результати, що містять наукову новизну та виносяться на захист, а саме:

удосконалено:

– методичні підходи щодо визначення нормативів відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва при вилученні земельних ділянок для інших цілей, що ґрунтуються на їх осучасненні з урахуванням нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення;

– механізм фінансування заходів раціонального використання земель сільськогосподарського призначення, а також збереження та відтворення родючості ґрунтів, що передбачає щорічне створення консолідованого спеціального позабюджетного цільового фонду, кошти з якого мають

використовуватись відповідно до затверджених місцевими органами самоврядування регіональних довгострокових програм використання та охорони земель;

– методичні підходи до визначення розміру відшкодування заподіяної шкоди унаслідок порушення вимог земельного законодавства на землях сільськогосподарського призначення, що дозволяє за рахунок застосування відповідних коефіцієнтів зниження продуктивності ґрунту більш об'єктивно визначати розмір відшкодування завданої шкоди;

набули подальшого розвитку:

– визначення сутності поняття «державне регулювання охорони й використання земель сільськогосподарського призначення» як комплексу заходів правового, економічного, організаційного, контролюючого характеру, що здійснюють державні інститути, уповноважені на таку діяльність, з метою забезпечення раціонального використання й охорони земель, збереження і відтворення родючості ґрунтів, підвищення ефективності та конкурентоспроможності аграрного виробництва, зростання екологічної стійкості агроєкосистем;

– концептуальні підходи до формування структури та удосконалення діяльності сучасних органів державного нагляду (контролю) за використанням та охороною земель, що ґрунтуються на необхідності відновлення Державної інспекції України з контролю за використанням й охороною земель як урядового органу державного управління з правоохоронними повноваженнями;

– пропозиції щодо удосконалення методики нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення, що передбачає при розрахунках оцінки орних земель умовне вилучення площ деградованих угідь, які, за визначенням спеціально уповноваженого органу, повністю втратили родючість;

– трактування поняття «охорона сільськогосподарських угідь», як системи, насамперед, екологічних, а вже потім організаційних, технологічних, правових, фінансово-економічних та інших заходів, пов'язаних із відновленням і збереженням біологічної та зростанням економічної родючості ґрунту;

– пропозиції стосовно запровадження інноваційних методів меліорації земель, поширення органічного землеробства як адаптивних шляхів збереження й відновлення родючості ґрунтів в умовах глобальних змін клімату та обмеженості природних ресурсів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні науково-практичних положень щодо державного регулювання охорони й використання земель сільськогосподарського призначення. Зокрема, результати дисертаційного дослідження в частині організації екологобезпечного використання сільськогосподарських угідь використовуються у навчальному процесі Національного університету біоресурсів і природокористування України при викладанні дисципліни «Організація та планування виробництва в аграрних формуваннях» (довідка № 1260 від 15.06.2020 р.).

Пропозиції щодо удосконалення державного регулювання використання й охорони земель сільськогосподарського призначення на основі використання інноваційних підходів для збереження та відтворення родючості ґрунтів, враховуючи застосування мікробіологічних препаратів, знайшли застосування у

практичній роботі Інституту сільськогосподарської мікробіології та агропромислового виробництва НААН (довідка № 01-11/209-а від 09.04.2020 р.).

Результати наукових досліджень з питань удосконалення економічних, правових та організаційних методів державного регулювання використання й охорони земель сільськогосподарського призначення прийняті до впровадження Міжнародним інноваційним центром (довідка № 02-09/2019 від 15.09.2019 р.).

Науково-прикладні здобутки автора щодо опрацювання результатів анкетних опитувань власників земельних паїв, землекористувачів та представників територіальних громад щодо моделей обігу земель сільськогосподарського призначення в Україні прийняті до впровадження Міністерством аграрної політики та продовольства України (довідка № 37-13-15/24596 від 09.11.2018 р.).

Аналітичні матеріали щодо продажу прав оренди на земельні ділянки державної власності на земельних торгах (аукціонах) для ведення органічного виробництва по окремих областях і України в цілому та Інформацію щодо земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності, які включено до переліку земель, права на які виставляються на земельні торги (аукціони) для ведення органічного виробництва, їх площ, місця розташування та кадастрової інформації використано при розробленні Рекомендацій з регіональної підтримки розвитку органічного сектору в Україні (довідка № 0611/1 від 06.11.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням. Сформовані наукові результати, положення, висновки, пропозиції щодо державного регулювання охорони й використання сільськогосподарських угідь, викладені у роботі й виносяться на захист, отримані автором особисто і є його науковим здобуток. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення, що є результатом власних досліджень здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї, положення, пропозиції дисертаційного дослідження пройшли апробацію на міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях, конгресах, круглих столах, зокрема: «Двадцять п'ять років Чорнобильської катастрофи. Безпека майбутнього» (м. Київ, 2011 р.); «Екологізація аграрного виробництва в умовах інтеграції України до європейського економічного простору» (м. Київ, 2012 р.); «Фізико-економічні засади збалансованого розвитку агросфери (до 150-річчя В. І. Вернадського)» (м. Київ, 2013 р.); «Розвиток і регулювання ринків сільськогосподарської продукції та продовольства» (м. Київ, 2013 р.); «Розвиток аграрного сектору в умовах трансформаційних змін» (м. Київ, 2014 р.).

Публікації. За результатами проведених досліджень опубліковано 23 наукові праці, з яких: 2 підрозділи в колективних монографіях (1,09 друк. арк.), 4 статті у наукових фахових виданнях України (1,56 друк. арк.), 3 – у наукових виданнях інших держав, включених до міжнародних наукометричних баз даних (0,92 друк. арк.); 6 публікацій у матеріалах конференцій та 8 публікацій в інших виданнях. Загальний обсяг опублікованих праць – 17,63 друк. арк., з яких особисто автору належить 6,12 друк. арк.

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст дисертаційної роботи викладено на 177 сторінках комп'ютерного тексту. Дисертація містить 13 таблиць, 11 рисунків, 5 додатків. Список використаних джерел налічує 216 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі – «Теоретико-методологічні засади державного регулювання охорони й використання земель» – розкрито теоретичне підґрунтя державного регулювання земельних відносин у цілому та використання й охорони земель зокрема. За результатами досліджень запропоновано розглядати державне регулювання охорони й використання земель сільськогосподарського призначення як систему адміністративно-правових, економічних та організаційних важелів.

Спеціальна наукова література не містить однозначного трактування поняття «державне регулювання охорони й використання земель». Як правило, воно розглядається у контексті регулювання земельних відносин або аграрного сектору в цілому. У результаті досліджень сформовано визначення державного регулювання й охорони земель сільськогосподарського призначення як комплексу заходів правового, економічного, організаційного та контролюючого характеру, що провадять державні інститути, уповноважені на таку діяльність, з метою забезпечення раціонального використання й охорони земель, підвищення ефективності їх використання, збереження і відтворення родючості ґрунтів, посилення екологічної стійкості агроєкосистем та конкурентоспроможності аграрного виробництва.

Визначено основні важелі механізму державного регулювання охорони й використання земель сільськогосподарського призначення, серед яких виділено адміністративно-правові, економічні та організаційні групи (рис. 1).

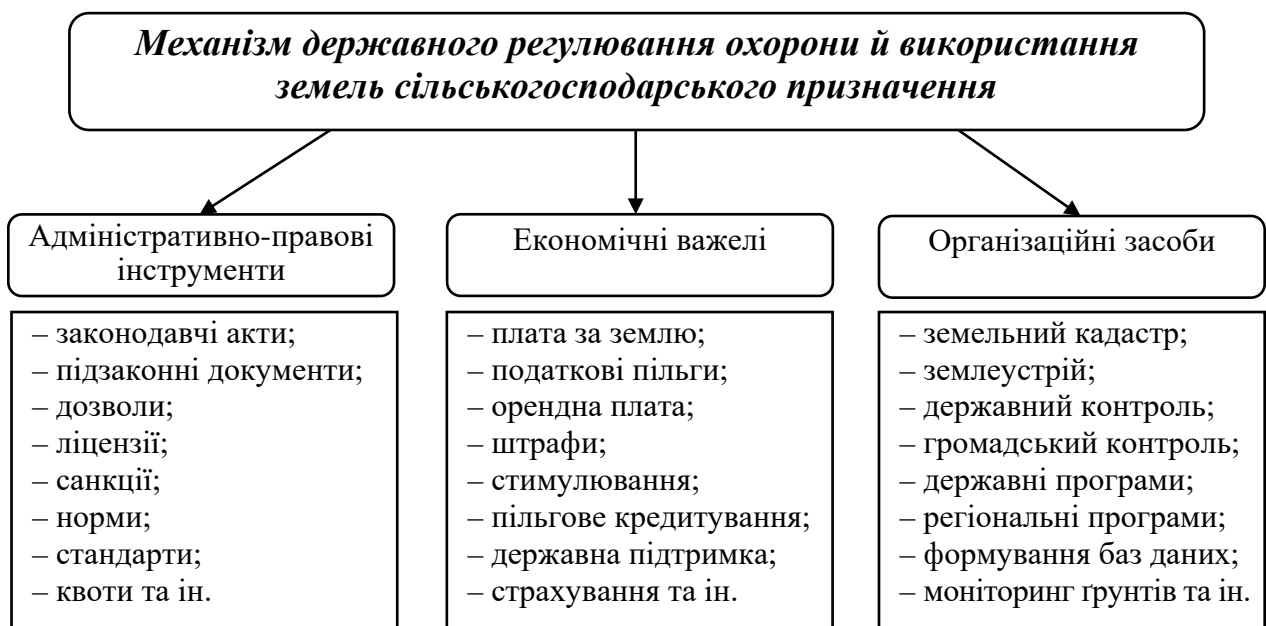

Рис. 1. Основні важелі державного регулювання охорони й використання земель

Джерело: сформовано автором на основі аналізу наукових публікацій.

Ґрунтуючись на результатах проведених досліджень поглиблено трактування поняття «охорона сільськогосподарських угідь», як системи, насамперед, екологічних, а вже потім організаційних, технологічних правових, фінансово-економічних та інших заходів, пов'язаних із відновленням і збереженням біологічної та підвищенням економічної родючості ґрунту.

Досвід деяких країн світу переконливо свідчить, що держава бере активну участь у процесі регулювання використання та охорони земель. Основними інструментами державного регулювання виступає пряма бюджетна підтримка тих сільськогосподарських товаровиробників, що долучаються, наприклад, до виконання вимог Спільної аграрної політики (Європейський Союз) або Аграрних угод (США).

У другому розділі – **«Стан державного регулювання охорони й використання земель сільськогосподарського призначення»** – висвітлено сучасний стан і ефективність використання сільськогосподарських угідь, фінансове забезпечення землеохоронних заходів.

Протягом тривалого періоду ведення сільськогосподарського виробництва екстенсивним способом до виробничого процесу були залучені земельні угіддя з підвищеним екологічним ризиком. Розорювання ерозійно небезпечних схилів, перезволожених ділянок, заплав річок, осушення болотистої місцевості спричинили активізацію ерозійних процесів, дегуміфікацію, підкислення ґрунтів, що негативно позначилось на їх родючості та в цілому на екологічному стані навколишнього природного середовища.

Непроведення заходів щодо запобігання розвитку деградаційних процесів призводить до недоотримання врожаю сільськогосподарських культур від 5 до 50%, залежно від якісного стану ґрунту. Дієвими землеохоронними заходами є вапнування кислих і гіпсування засолених ґрунтів. Проте скорочення державної підтримки хімічної меліорації земель та нестабільний фінансовий стан сільськогосподарських товаровиробників стали вирішальними факторами у зменшенні обсягів їх проведення. Так, у 1990 р. гіпсування солонцевих ґрунтів було проведено на площі 285,4 тис. га, а вапнування – на площі 1439,2 тис. га, що, відповідно майже у 12 і 10 разів перевищують аналогічні показники 2019 року. Але починаючи з 2000 року відбувається незначне зростання площ, на яких проведено хімічну меліорацію (рис. 2).

Зменшення обсягів державного фінансування стало одним з основних факторів погіршення екологічного стану земельних ресурсів і призвело до суттєвого зменшення обсягів проведення заходів з охорони земель сільськогосподарського призначення, особливо тих, що потребують довгострокових капітальних вкладень. У зв'язку з цим нині взагалі припинено будівництво протиерозійних гідротехнічних споруд, таких як вали, вали-канави, вали-тераси, вали-дороги; ставків (накопичувачів твердого стоку) – менше 1% від потреби; водоскидних споруд – у 17 разів менше порівняно з 1995 роком; у десятки разів зменшилася площа залуження сильнодеградованої і забрудненої шкідливими речовинами ріллі; у 2019 р. рекультивацію проведено тільки на площі 73,18 га із 143,8 тис. га порушених земель.

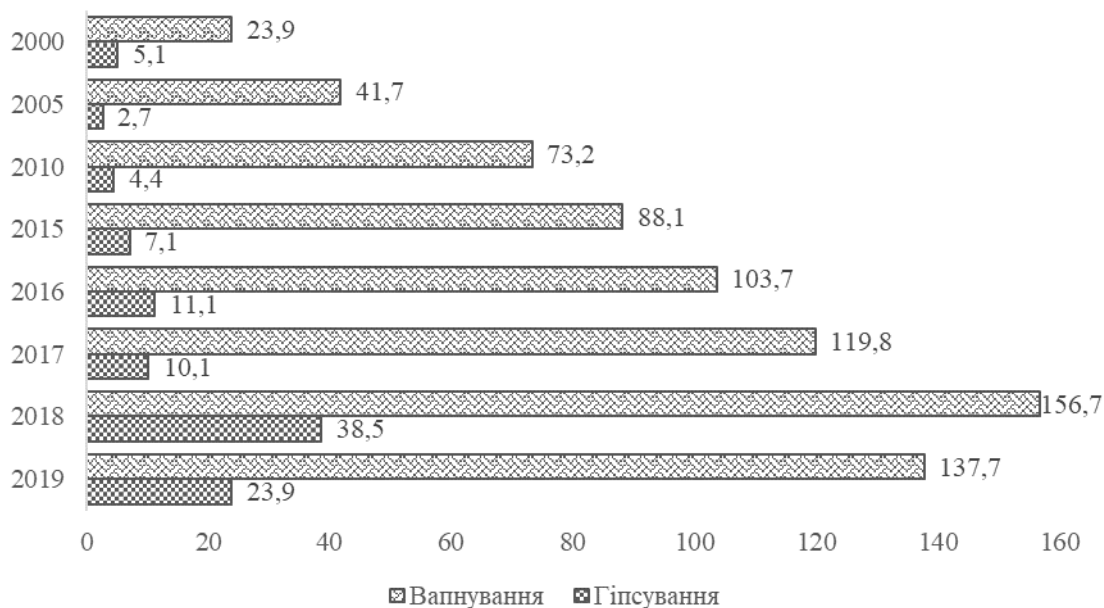

Рис. 2. Динаміка проведення вапнування та гіпсування ґрунтів, тис. га
Джерело: побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

Однією з важливих функцій державного регулювання у сфері земельних відносин є контроль за використанням та охороною земель. Його завдання полягають у забезпеченні додержання органами державної влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями і громадянами вимог земельного законодавства України. Передбачено здійснювати контроль за усіма без винятку суб'єктами земельних відносин, а не лише за юридичними і фізичними особами, а також усіх земель незалежно від форм власності. Згідно з чинним законодавством виділяють державний, самоврядний і громадський контроль.

У третьому розділі – **«Напрями удосконалення державного регулювання охорони та використання земель сільськогосподарського призначення»** – визначено пріоритетні шляхи формування ефективного державного регулювання охорони й використання земель в Україні.

У нашій країні деградовні й малопродуктивні ґрунти, залучені до господарського використання, становлять майже п'яту частину орних земель. Із початком земельної реформи вони, як і інші сільськогосподарські угіддя, були розпайовані, але їх використання економічно й екологічно неефективне та негативно позначається на нормативній грошовій оцінці ріллі – занижуючи її в цілому.

Нормативна грошова оцінка сільськогосподарських угідь відіграє дуже важливу роль у регулюванні земельних відносин та охорони й використання земель. Вона використовується при передачі землі у власність, спадщину, під заставу з метою одержання банківського кредиту, при даруванні, оренді, визначенні ставок земельного податку, ціноутворенні, обчисленні розмірів втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, при розробці механізмів економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель тощо.

Таким чином, умовне виключення деградованих і малопродуктивних земель із розрахунків при визначенні нормативної грошової оцінки ріллі забезпечить її підвищення. Це сприятиме збільшенню орендної плати за земельні ділянки, надходження податкових платежів у рахунок плати за землю до державного і місцевих бюджетів.

Однією з важливих функцій держави в регулюванні охорони й використання земель є забезпечення надійного та ефективного контролю, особливо щодо користування сільськогосподарськими угіддями, адже це основа задоволення населення продуктами, необхідними для його життєдіяльності.

Як свідчать результати дослідження, найбільш ефективно контроль здійснювався за часів функціонування Державної інспекції України з контролю за використанням та охороною земель. Цей інститут утворено наприкінці 2002 року, а у 2010 р. ліквідовано з передачею повноважень спочатку Державному комітету із земельних ресурсів, а в подальшому – новоствореній Державній інспекції сільського господарства України. Дані (рис. 3) демонструють, що жодна інша структура не досягла показників діяльності урядового органу державного управління – Державної інспекції України з контролю за використанням та охороною земель. Щорічно її співробітники виявляли в середньому понад 60 тис. порушень галузевого законодавства проти максимум 17–19 тис., що змогли інші, обмежені у своїх нормативно-правових і організаційних можливостях, структури.

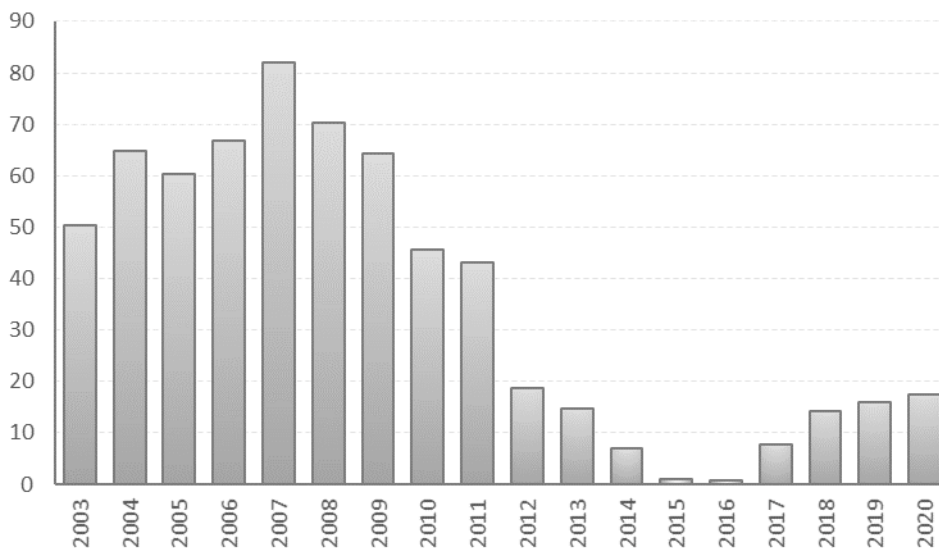

Рис. 3. Виявлено порушень земельного законодавства, тис. од.

Джерело: побудовано автором за даними Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру.

Відновлення діяльності Державної інспекції України з контролю за використанням та охороною земель як урядового органу, що здійснюватиме державний контроль у цій сфері, або як підпорядкованого Міністерству внутрішніх справ України, надасть можливість безперешкодного доступу до різних баз даних, забезпечивши оперативну протидію порушенням у сфері використання та охорони земель, своєчасне виявлення таких порушень, вжиття

відповідних заходів щодо їх усунення і, що особливо важливо, встановлення осіб – порушників земельного законодавства.

Відновити й зберегти якісний стан земель сільськогосподарського призначення неможливо без фінансово-правової підтримки з боку держави, оскільки на сьогодні ці угіддя вимагають особливої уваги. Проблема відновлення та збереження родючості ґрунтів, а також забезпечення їх збалансованого використання вже давно постала на національному рівні. Зважаючи на це, нагальною є потреба осучаснення методів формування і розподілу фінансових ресурсів, особливо в напрямі організації та забезпечення якісної охорони угідь. Серед них вагомим джерелом є кошти, що надходять до місцевих бюджетів у рахунок відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, що є вагомим важелем державного регулювання охорони й використання земель як з економічного, так і правового погляду.

Проте нормативи, що використовуються при визначенні розмірів втрат сільськогосподарського виробництва, не переглядалися з 1997 року. Тому назріла потреба їх осучаснення, враховуючи реалії сьогодення, розробити нові нормативи втрат відшкодування, які змогли б стати вагомим економічним важелем державного регулювання якісної охорони й раціонального використання земель сільськогосподарського призначення.

У результаті проведених досліджень запропоновано використовувати нормативну грошову оцінку сільськогосподарських угідь для осучаснення нормативів відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва при вилученні угідь для інших цілей (табл.).

Таблиця

Порівняння нормативів відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва та нормативної грошової оцінки сільськогосподарських угідь (на прикладі Київської області)

Нормативи відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва (на прикладі ріллі)			Нормативна грошова оцінка сільськогосподарських угідь (на прикладі ріллі)	
1997 р.	2020 р. (проіндексовані)		1997 р.	2020 р.
затверджені Постановою Уряду від 17.11.1997 р. № 1279	за індексом споживчих цін	за індексом цін реалізації с.-г. продукції		
116,74 тис. грн	1730,09 тис. грн	1956,56 тис. грн	6465 грн	26531 грн
Збільшились у 14,82 та 16,76 раза відповідно			збільшилась у 4,1 раза	
64,14 тис. дол. США	67,06 тис. дол. США	75,84 тис. дол. США	3552 дол. США	1028 дол. США
Збільшились у 1,05 та 1,18 раза відповідно			зменшилась у 3,5 раза	
Співвідношення нормативів відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва та нормативної грошової оцінки сільськогосподарських угідь (на прикладі ріллі)				
18,1 (у 1997 р.)	65,2 (у 2020 р. за індексом споживчих цін)		73,8 (у 2020 р. за індексом цін реалізації с.-г. продукції)	

Джерело: сформовано автором.

Дієвість економічних інструментів державного регулювання раціонального, екологічнобезпечного використання та охорони земель сільськогосподарського призначення залежить від оптимального поєднання державних і ринкових регуляторів, які скеровують виробничу діяльність суб'єктів землекористування.

Для результативнішого впровадження економічних важелів державного регулювання охорони й екологічнобезпечного використання земель доцільно передбачити фінансове забезпечення землеохоронних заходів з різних джерел, основними з яких мають бути: бюджетне фінансування (на державному та місцевому рівнях); власні кошти суб'єктів землекористування; позики у вигляді банківських кредитів та інших фінансово-кредитних установ; залучені кошти міжнародних організацій та екологічних фондів, асоціацій, корпоративних об'єднань тощо.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено теоретико-методичне обґрунтування основних науково-прикладних положень державного регулювання охорони й використання земель сільськогосподарського призначення. На основі проведених досліджень сформульовано наступні висновки:

1. Спеціальна наукова література не містить однозначного трактування поняття державного регулювання охорони й використання земель. Як правило, воно розглядається у контексті регулювання земельних відносин або аграрного сектору в цілому. У результаті досліджень сформовано визначення державного регулювання й охорони земель сільськогосподарського призначення як комплексу заходів правового, економічного, організаційного (у тому числі контролюючого) характеру, що здійснюють державні інститути, уповноважені на таку діяльність, з метою забезпечення раціонального використання та охорони земель, збереження і відтворення родючості ґрунтів, підвищення ефективності та конкурентоспроможності аграрного виробництва, зростання екологічної стійкості агроecosystem.

2. На підставі узагальнення результатів проведеного дослідження визначено основні складові механізму державного регулювання охорони й використання земель сільськогосподарського призначення, серед яких виділено адміністративно-правові, економічні та організаційні групи. Адміністративно-правові інструменти включають: законодавчі акти, підзаконні документи, дозволи, ліцензії, санкції, норми, стандарти тощо. До економічних важелів відносяться: плата за землю, податкові пільги, орендна плата, штрафи, стимулювання, пільгове кредитування, державна підтримка, страхування та ін. Організаційні заходи – ведення земельного кадастру, землеустрій, державний, громадський та самоврядний контроль, державні й регіональні програми, моніторинг якості ґрунтів, формування відповідних баз даних тощо.

3. Зарубіжний досвід регулювання використання та охорони земель свідчить, що держава бере активну участь у формуванні земельної політики, особливо щодо збереження родючості ґрунтів і запобігання деградаційним процесам, законодавчо встановлює певні права й обмеження стосовно сільськогосподарського землекористування. Досвід економічно розвинених країн

може бути корисним у визначенні можливих шляхів удосконалення державного регулювання екологобезпечного використання земель та їх охорони в Україні.

4. Протягом тривалого періоду сільськогосподарська діяльність здійснюється за умов погіршення екологічної ситуації та посилення деградаційних процесів, характерними проявами яких є дегуміфікація й декальцинація ґрунтового покриву, його виснаження, підвищений вміст важких металів, пестицидів, радіонуклідів, хімічних сполук та інших небезпечних речовин, збільшення площ кислих і засолених ґрунтів, осолонцювання, підтоплення, водна ерозія й дефляція, порушення балансу поживних речовин, псування фітосанітарного стану тощо. Така ситуація неминуче призводить до зниження якості продукції, її екологічності, завдає шкоди довкіллю та здоров'ю людини. Щорічно через зниження урожайності сільськогосподарських культур товаровиробники втрачають у середньому до 35 млрд грн доходу.

5. На сучасному етапі економічного розвитку організаційно-правове забезпечення охорони земель сільськогосподарського призначення є одним із найважливіших завдань державної аграрної політики. Тривале нехтування законами безпечного землекористування та недостатнє врахування екологічних вимог при проведенні аграрної реформи призвели до критичного стану сільськогосподарських угідь. Відсутність ефективних організаційно-правових норм забезпечення охорони земель є однією з перешкод подолання екологічної кризи аграрного сектору. У чинному національному законодавстві охорона земель регулюється Земельним кодексом України, Законами «Про охорону земель», «Про державний контроль за використанням та охороною земель», «Про охорону навколишнього природного середовища» та іншими нормативно-правовими актами, в яких майже відсутні реальні важелі економічного стимулювання екологобезпечного землекористування.

6. В умовах залишкового принципу бюджетного фінансування для забезпечення коштами заходів з охорони земель сільськогосподарського призначення, відтворення і збереження родючості ґрунтів доцільно створити позабюджетний фонд, чітко визначити структуру управління ним, проводити постійний контроль за надходженням і використанням коштів цієї структури. За розрахунками, для досягнення бездефіцитного балансу гумусу, основних елементів живлення рослин (азоту, фосфору, калію і кальцію) необхідно вносити органічні, мінеральні та вапнякові добрива на загальну суму 92 млрд гривень.

7. Багаторічні дослідження результатів моніторингу родючості ґрунтів свідчать про зниження її основних показників та збільшення площ кислих і засолених земель. Формування врожаю сільськогосподарських культур відбувається за рахунок гумусу і поживних речовин, що містяться у ґрунті, оскільки нинішній рівень внесення мінеральних та органічних добрив не забезпечує їх потребу повною мірою. Тому слід оптимізувати внесення у ґрунт усіх необхідних елементів живлення рослин, щоб не лише компенсувати їх винос з урожаєм, а й підвищувати вміст гумусу та поповнювати запаси рухомих форм поживних речовин у ґрунті, що сприятиме підвищенню ефективності землекористування.

8. Обґрунтовано пропозиції щодо коригування показників нормативної грошової оцінки ріллі шляхом умовного вилучення деградованих і малопродуктивних ґрунтів. Для прикладу, перераховано нормативну грошову оцінку 1 га ріллі у Зіньківському і Шишацькому (до реформування) районах Полтавської області, що нині включені до Полтавського та Миргородського відповідно. Розрахунки свідчать, що у першому районі оцінка збільшилась на 4,2%, а у другому – на 7,5%. Підвищення показників нормативної грошової оцінки ріллі за умов вилучення деградованих і малопродуктивних ґрунтів з орних земель матиме як екологічний, так і економічний ефект. Це сприятиме збільшенню орендної плати за земельні ділянки, надходження земельного податку до місцевих бюджетів, і розподіляти ці кошти на виконання програм раціонального використання й охорони земель.

9. Однією з важливих функцій державного регулювання є контроль за використанням та охороною земель. Його завдання полягають у забезпеченні додержання органами державної влади та місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями і громадянами вимог земельного законодавства України. Враховуючи складну систему функціональних обов'язків центральних органів державної влади у цій сфері, слід розглянути можливість створення органу, який здійснюватиме державний контроль за використанням та охороною земель, у структурі Міністерства внутрішніх справ України або відновлення діяльності Державної інспекції України з контролю за використанням та охороною земель, як урядового органу з правоохоронними функціями.

10. Економічні важелі державного регулювання охорони й використання земель сільськогосподарського призначення доцільно докорінно упорядкувати, модернізувати відповідно до ринкових умов, виходячи з міжнародних, європейських екологічних стандартів, норм та вимог, забезпечуючи при цьому єдині умови використання землі для всіх суб'єктів землекористування, у тому числі й власників, й інвесторів. Фінансовим інструментам екологічних зборів необхідно надавати більше стимулюючих функцій та сприяти диференційованому формуванню розмірів зборів залежно від екологічних умов землекористування, а також фінансово сприяти заохоченню суб'єктів землекористування до запровадження екологічних систем землеробства.

У сучасних умовах одним із доступних джерел фінансування заходів з охорони земель на локальному рівні є кошти, що надходять до місцевих бюджетів у рахунок відшкодування втрат сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва. Проте зазначені ресурси практично не використовуються, а зберігаються на відповідних рахунках органів самоврядування – у 2018 р. їх сума становила 773,6 млн гривень.

За результатами проведених досліджень встановлено, що нормативи відшкодування втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва потребують осучаснення, оскільки їх не переглядали з 1997 року. За розрахунками, з використанням нормативної грошової оцінки сільськогосподарських угідь, згадані нормативи мають бути збільшені щонайменше у 18 разів, що сприятиме значному підвищенню надходжень до місцевих бюджетів.

11. Зниження родючості ґрунтів є загальнонаціональною проблемою, а не тільки власників і землекористувачів. Тому держава має відігравати провідну роль у збереженні й відтворенні родючості ґрунтів. Через нормативно-правові акти та економічні важелі впливу державні органи повинні створювати умови, які б стимулювали раціональне, екологічнобезпечне використання земель сільськогосподарського призначення та проведення заходів щодо збереження і відтворення родючості ґрунтів. Адже це – основа стабільного землеробства, що покликане забезпечувати продовольчу безпеку країни.

Очікується, що випровадження результатів дослідження щодо державного регулювання охорони та використання земель сільськогосподарського призначення сприятиме підвищенню ефективності землекористування в агроформуваннях, запобіганню розвитку процесів деградації ґрунтового покриву, вжиттю заходів щодо охорони земель, збереженню ґрунтів і відтворенню їх родючості, усвідомленню соціальної відповідальності держави й населення у ставленні до основного засобу виробництва харчових продуктів для забезпечення продовольчої безпеки країни.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Підрозділи у монографіях

1. Кононенко О. М., Гаврилюк В. Г., **Матвієнко А. П.** Земельно-ресурсний потенціал України та його охорона. *Теоретичні засади розвитку земельних відносин у сільському господарстві* : монографія / [Ходаківська О. В., Федоров М. М., Месель-Веселяк В. Я. та ін.] ; за ред. Ю. О. Лупенка, О. В. Ходаківської. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2018. 236 с. (0,27/0,15 ум. друк. арк) (*особистий внесок: аналіз стану земельних ресурсів та пропозиції щодо їх раціонального використання й охорони*).

2. Матвієнко А. П. Забезпечення охорони земель сільськогосподарського призначення. *Розвиток земельних відносин в аграрній сфері* : монографія / [Федоров М. М., Месель-Веселяк В. Я., Ходаківська О. В. та ін.] ; за ред. Ю. О. Лупенка, О. В. Ходаківської. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. 432 с. (0,67 ум. друк. арк.).

Статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України

3. Нечипоренко О. М., **Матвієнко А. П.** Методичні аспекти визначення розміру втрат сільськогосподарського виробництва при вилученні земельних ділянок для інших цілей. *Економіка АПК*. 2020. № 8. С. 13–21. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202008013> (0,86/0,67 ум. друк. арк.) (*особистий внесок: пропозиції щодо удосконалення методичних підходів визначення нормативів відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва при вилученні земельних ділянок для інших потреб*).

4. Матвієнко А. П. Державний контроль над використанням та охороною земель в Україні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2016. Вип. 3 (03). С. 66–69. (0,38 ум. друк. арк.).

5. Матвієнко А. П. Фінансове забезпечення охорони земель сільськогосподарського призначення. *Землеустрій і кадастр*. 2011. № 4. С. 46–48. (0,24 ум. друк. арк.).

6. Корчинська О. А., **Матвієнко А. П.** Деякі аспекти фінансування охорони сільськогосподарських угідь в Україні. *Облік і фінанси АПК*. 2008. № 3. С. 67–70. (0,39/0,27 ум. друк. арк.) (особистий внесок: пропозиції щодо оптимізації джерел фінансування заходів з охорони і раціонального використання земель).

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав із напряму, з якого підготовлено дисертацію

7. Yuriy Kyrylov, Nadiia Stoliarchuk, Iryna Sadovska, Andrii Bilochenko, **Alina Matviienko**, Heorhii Khioni. Innovation as an Important Production Factor and a Factor in Increasing the Investment Attractiveness of the Agricultural Sector. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2020. Vol. 42. No. 4: 458–465. (0,78/0,13 ум. друк. арк.) (особистий внесок: врахування екологічної складової в інвестиційній привабливості аграрного сектору).

8. Нечипоренко О. М., **Матвієнко А. П.** Контроль як форма державного регулювання охорони й використання земель. *KELM Science Journal is Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 5 (33). Vol. 3. С. 103–110. (0,83/0,45 ум. друк. арк.) (особистий внесок: аналіз проведення контролю за використанням та охороною земель і шляхи його удосконалення).

9. Матвиенко А. П. Экономический механизм обеспечения охраны земель в сельском хозяйстве: теоретико-методологические аспекты. *Молодой учёный*. 2014. № 16 (75). Часть III. С. 273–275. (0,34 ум. друк. арк.).

Матеріали науково-практичних конференцій:

10. Матвієнко А. П. Охорона земель як напрям підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського використання. *Розвиток аграрного сектору в умовах трансформаційних змін* : матеріали Шостої міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених / редкол.: Ю.О. Лупенко та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2014. 168 с. (0,14 ум. друк. арк.).

11. Матвієнко А. П. Ефективність використання земель сільськогосподарськими підприємствами в умовах формування ринкових відносин. *Розвиток і регулювання ринків сільськогосподарської продукції та продовольства*: матеріали П'ятої міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2013 (0,22 ум. друк. арк.).

12. Матвієнко А. П. Теоретичні аспекти економічного механізму забезпечення охорони сільськогосподарських угідь. *Фізико-економічні засади збалансованого розвитку агросфери* : матеріали. конф. Київ, 2013 (0,24 ум. друк. арк.).

13. Матвієнко А. П. Охорона земель як складова екологізації аграрного виробництва. *Екологізація аграрного виробництва в умовах інтеграції України до європейського економічного простору* : матеріали всеукраїнської наук.-практ.

конф., 13 верес., 2012 р. Київ : ТОВ «ДКС центр», 2013. 144 с. (0,29 ум. друк. арк.).

14. Матвієнко А. П. Охорона земель у контексті екологізації сільськогосподарського виробництва. *Перспективи екологізації аграрного виробництва в Україні* : зб. наук. праць. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2012. 182с. (0,23 ум. друк. арк.).

15. Матвієнко А. П. Деякі аспекти фінансування контрзаходів на радіоактивно забруднених сільськогосподарських угіддях. *Двадцять п'ять років Чорнобильської катастрофи. Безпека майбутнього* : збірка доповідей, висновки і рекомендації (м. Київ, 20–22 квіт. 2011 р.). У 2-х ч. Київ : видавництво «КІМ», 2011. Ч. 2. С. 319–320. (0,17 ум. друк. арк.).

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

16. Методичні рекомендації щодо оцінювання ефективності використання мінеральних добрив / Ходаківська О. В., Федоров М. М., Корчинська С. Г., Кучер А. В., Москаленко А. М., Лісовий М. В., **Матвієнко А. П.**, Солов'яненко Н. А., Халеп Ю. М., Ткачук Л. П., Карацюба О. В., Сліденко О. І. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2020. 82 с. (5,1/0,27 ум. друк. арк.) (*особистий внесок: аналіз сучасного стану використання мінеральних добрив та їх роль у підвищенні родючості ґрунтів*).

17. Ходаківська О. В., Корчинська С. Г., **Матвієнко А. П.**, Прокоф'єв В. В. Глауконіт як альтернативне джерело мінерального живлення рослин. *Землеробство*. 2018. № 6. С. 73–77. (0,3/0,07 ум. друк. арк.) (*особистий внесок: обґрунтування використання глауконіту як альтернативного джерела поновлення елементів живлення рослин та збереження ґрунтів*).

18. Ходаківська О. В., Корчинська С. Г., **Матвієнко А. П.** Раціональне використання земель. *Перспективи та можливі ризики розвитку сільського господарства України у 2018 році: науково-аналітичний прогноз*. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2018. С. 29–31. (0,2/0,06 ум. друк. арк.) (*особистий внесок: аналіз використання земель*).

19. Лупенко Ю. О., Ходаківська О. В., Шпичак О. М., Юрченко І. В., **Матвієнко А. П.** та ін. Результати опитування щодо моделей обігу земель сільськогосподарського призначення в Україні Київ : ННЦ ІАЕ, 2018. 52 с. (3,25/0,23 ум. друк. арк.) (*особистий внесок: характеристика вибіркової сукупності щодо групування відповідей респондентів*).

20. Ходаківська О. В., Корчинська С. Г., **Матвієнко А. П.** Економічні проблеми відтворення родючості ґрунтів. *Вісник аграрної науки*. 2017. № 12. С. 71–75. (0,45/0,14 ум. друк. арк.) (*особистий внесок: пропозиції щодо використання альтернативних джерел органічних добрив та аналіз сучасного стану хімічної меліорації ґрунтів*).

21. Ходаківська О. В., Корчинська С. Г., **Матвієнко А. П.** Еколого-економічні аспекти відтворення родючості ґрунтів. *Землеробство*. 2017. № 2. С. 16–21. (0,51/0,17 ум. друк. арк.) (*особистий внесок: проаналізовано сучасний стан родючості ґрунтів*).

22. Ходаківська О. В., Солов'яненко Н. А., **Матвієнко А. П.** Вплив деградаційних процесів на нормативну грошову оцінку орних земель. *Вісник*

аграрної науки. 2016. № 7. С. 60–64. (0,54/0,17 ум. друк. арк.) (особистий внесок: пропозиції щодо умовного виключення деградованих і малопродуктивних земель при визначення нормативної грошової оцінки орних земель).

23. Сасенко Ю. І., Іщенко А. М., **Матвієнко А. П.** Основні соціально-економічні та соціально-психологічні проблеми на радіаційно забруднених територіях на сьогодні. *Двадцять п'ять років Чорнобильської катастрофи. Безпека майбутнього* : Національна доповідь України. Київ, КІМ, 2011. С. 192–202. (1,23/0,15 ум. друк. арк.) (особистий внесок: виокремлення у структурі соціальних наслідків Чорнобильської катастрофи соціально-економічної складової).

АНОТАЦІЯ

Матвієнко А. П. Державне регулювання охорони й використання земель сільськогосподарського призначення. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» Національної академії аграрних наук України, Київ, 2021.

У дисертаційній роботі розкрито теоретичне підґрунтя державного регулювання земельних відносин у цілому та охорони й використання земель зокрема. За результатами досліджень запропоновано розглядати державне регулювання охорони й використання земель сільськогосподарського призначення як систему адміністративно-правових, економічних та організаційних важелів.

Висвітлено стан фінансового забезпечення проведення заходів щодо охорони земель на державному й місцевому рівнях. Проаналізовано сучасний стан та ефективність використання сільськогосподарських угідь.

Обґрунтовано пріоритетні напрями державного регулювання охорони й використання земель в Україні, що включають посилення державного контролю та удосконалення економічних інструментів регулювання.

Ключові слова: державне регулювання, охорона земель, державний контроль за використанням та охороною земель, нормативна грошова оцінка, родючість ґрунтів, економічне стимулювання, органічне виробництво.

АННОТАЦИЯ

Матвиенко А. П. Государственное регулирование охраны и использования земель сельскохозяйственного назначения. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» Национальной академии аграрных наук Украины, Киев, 2021

В диссертационной работе раскрыты теоретические основы государственного регулирования земельных отношений в целом и охраны и использования земель в частности. По результатам исследований предложено рассматривать государственное

регулирование охраны и использования земель сельскохозяйственного назначения как систему административно-правовых, экономических и организационных рычагов.

Отражено состояние финансового обеспечения мероприятий по охране земель на государственном и местном уровнях. Проанализированы современное состояние и эффективность использования сельскохозяйственных угодий.

Обоснованы приоритетные направления государственного регулирования охраны и использования земель в Украине, предусматривающие усиление государственного контроля и совершенствование экономических инструментов регулирования.

Ключевые слова: государственное регулирование, охрана земель, государственный контроль за использованием и охраной земель, нормативная денежная оценка, плодородие почв, экономическое стимулирование, органическое производство.

ABSTRACT

Matviienko A. P. State regulation of protection and use of agricultural lands. – Qualified scientific work on the rights of the manuscript.

The thesis for the degree of PhD of Economics, specialty 08.00.03 – Economics and management of the national economy. National Scientific Center «Institute of Agrarian Economics» National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Kyiv, 2021

The dissertation is devoted to the development of methodical provisions and practical proposals aimed at improving the state regulation of protection and use of agricultural lands.

The theoretical basis for the development of state regulation of land relations in general and land use and protection in particular is revealed. According to the results of research, it is proposed to consider the state regulation of protection and use of agricultural land as a system of administrative, legal, economic and organizational levers. Their characteristics and impact on environmentally friendly land use are presented.

The experience of European countries and the United States of America on land use and protection policy is considered. It was found that these states pay considerable attention to the preservation of agricultural land. The main instruments of state regulation are direct budget support for those agricultural producers who join the requirements of the Common Agrarian Policy (European Union) and Agrarian Agreements (USA).

The current state of land use and protection in Ukraine is assessed. According to the research, it can be concluded that the ecological condition of the soils of our state is in a state of crisis and there is a tendency to deteriorate.

Conceptual approaches to the formation of the structure and improvement of modern state supervision (control) over the use and protection of land are substantiated. They are based on the need to restore the State Inspectorate of Ukraine for Control over the Use and Protection of Land as a governmental body of public administration with law enforcement powers.

The state of financial support for land protection measures at the state and local levels is highlighted. It is established that due to the constant deficit of the State Budget

of Ukraine and the low content of local budgets, funds for land protection and rational land use measures are allocated on a residual basis.

The efficiency of agricultural land use in agricultural formations is estimated. In recent years, it remains at a fairly low level. The main reasons for this situation are non-compliance with scientifically sound recommendations for the placement of crops in terms of natural and climatic zones of Ukraine, high plowing of agricultural lands, violation of the optimal structure of sown areas and non-compliance with crop rotations, insufficient application of mineral, organic fertilizers and chemical reclamation and drained lands. In this regard, it is necessary to apply various measures to improve the efficiency of land use in agricultural enterprises and, above all, those aimed at preserving and increasing soil fertility and protecting them from erosion and other degradation processes.

Proposals on the mechanism of financing measures for the rational use of agricultural land, as well as maintaining and restoring soil fertility, which provides for the annual creation of a consolidated special extra-budgetary trust fund, the funds from which should be used in accordance with approved by local governments regional long-term land protection programs. Extra-budgetary environmental funds also finance measures for the formation and provision of environmentally friendly land use in the agricultural sector in a number of developed countries. As a rule, extra-budgetary environmental funds are formed to finance environmental activities independent of the state budget, in particular in agricultural production. Monetary resources of extra-budgetary environmental funds should complement the allocation of state and local environmental budgets. Such foreign experience can be used in Ukraine as well.

It is proved that the economic levers of state regulation of protection and use of agricultural lands should be radically streamlined, modernized in accordance with market conditions, based on international, European environmental standards, norms and requirements, while providing uniform conditions for land use for all land users, including both owners and investors. It is necessary to provide more incentive functions to the financial instruments of environmental fees and to promote differentiated formation of fees depending on the environmental conditions of land use, as well as to financially encourage land users to introduce ecological farming systems.

Key words: state regulation, land protection, state control over land use and protection, normative monetary valuation, soil fertility, economic incentives, organic production.

Підп. до друку 08.04.2021. Формат 60×84 1/16. Папір офсетний.
Фіз. друк. арк. 0,9. Ум. друк. арк. 0,9.
Наклад 100 пр. Зам. 194.

ТОВ «ТРОПЕА»

(Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 7025 від 24.12.2019 р.)

01001, м. Київ, вул. Мала Житомирська, 10,
нежиле приміщення 60, літ. А